

Vol 1 Issue 6 Dec 2011

ISSN No :2231-5063

International Multidisciplinary
Research Journal

Golden Research
Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Welcome to GRT

RNI MAHMUL/2011/38595

ISSN No.2231-5063

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board. Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

International Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho Federal University of Rondonia, Brazil	Mohammad Hailat Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken	Hasan Baktir English Language and Literature Department, Kayseri
Kamani Perera Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka	Abdullah Sabbagh Engineering Studies, Sydney	Ghayoor Abbas Chotana Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]
Janaki Sinnasamy Librarian, University of Malaya	Ecaterina Patrascu Spiru Haret University, Bucharest	Anna Maria Constantinovici AL. I. Cuza University, Romania
Romona Mihaila Spiru Haret University, Romania	Loredana Bosca Spiru Haret University, Romania	Ilie Pinteau, Spiru Haret University, Romania
Delia Serbescu Spiru Haret University, Bucharest, Romania	Fabricio Moraes de Almeida Federal University of Rondonia, Brazil	Xiaohua Yang PhD, USA
Anurag Misra DBS College, Kanpur	George - Calin SERITAN Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences AL. I. Cuza University, IasiMore
Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania		

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India	Iresh Swami Ex - VC. Solapur University, Solapur	Rajendra Shendge Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur
R. R. Patil Head Geology Department Solapur University,Solapur	N.S. Dhaygude Ex. Prin. Dayanand College, Solapur	R. R. Yaliker Director Managment Institute, Solapur
Rama Bhosale Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel	Narendra Kadu Jt. Director Higher Education, Pune	Umesh Rajderkar Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik
Salve R. N. Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur	K. M. Bhandarkar Praful Patel College of Education, Gondia	S. R. Pandya Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai
Govind P. Shinde Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai	Sonal Singh Vikram University, Ujjain	Alka Darshan Shrivastava Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar
Chakane Sanjay Dnyaneshwar Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune	G. P. Patankar S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka	Rahul Shriram Sudke Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore
Awadhesh Kumar Shirotriya Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)	Maj. S. Bakhtiar Choudhary Director,Hyderabad AP India.	S.KANNAN Annamalai University,TN
	S.Parvathi Devi Ph.D.-University of Allahabad	Satish Kumar Kalhotra Maulana Azad National Urdu University
	Sonal Singh, Vikram University, Ujjain	

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.aygrt.isrj.net

Research Paper

भिन्नांची लोकगीते

विजय रेवजे

लक्ष्मी बाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय, सोलापूर

प्रस्तावना :-

भारतातील आदिवासींच्या सर्वात मोठ्या गटांपैकी एक भिन्न आदिवासी होते. शतकांपासून प्रगत समाजाशी संपर्क असलेली ही जमात असून रामायण-महाभारत काळातही त्यांचा उल्लेख आढळतो. त्यांचे मूळ 'मुंडा' या प्रमुख आदिवासी शाखेपासून असून रजपुतांशी त्यांचा बराच संबंध आलेला दिसून येतो. ही आदिवासी जमात ठाणे, कुलाबा, रत्नागिरी, औरंगाबाद, नाशिक, धुळे, जळगाव तसेच बृहन्मुंबई, सातारा, सांगली, कोल्हापूर, सोलापूर या भागात विखुरलेली आढळते. मात्र एकूण भिन्नांपैकी ९८ टक्के भिन्न हे अनुक्रमे धुळे (सर्वात जास्त) नाशिक, जळगाव, अहमदनगर आणि औरंगाबाद या जिल्ह्यात आहे. गुजराथशी संलग्न भागात त्यांची वस्ती जास्त आहे.

या भिन्नांमध्ये पावरा, वसावा, गराशिया, भिलाला इत्यादी उपप्रकारही आढळतात. पावराभिन्ना प्रामुख्याने धुळे जिल्ह्यात असून त्यांचे मूळ स्थान गुजराथमधील 'पावागड' समजले जाते. त्यामुळेच त्यांच्या भाषेवरही गुजराथी भाषेचा परिणाम जाणवतो. भिन्नांची भाषा भिन्नी किंवा भिलोरी असून तिच्यावर मराठी, हिंदी तसेच अहिराणीचा प्रभाव आढळतो. ही बोलीभाषा असून तिला स्वतंत्र लिपी नाही. भिन्न भाषेबरोबरच प्राकृत भाषेतील गीतेही आढळतात. इतर आदिवासींप्रमाणेच भिन्नांमध्येही जन्म, विवाह, सण, देवधर्माच्या वेळी म्हणण्याची गीते, तसेच गंमत, थडामस्करा असलेली गीते दिसून येतात. काही सामाजिक परिवर्तन दर्शविणारी गीतेही आहेत.

बारशाचे गाणे.

मुलाच्या बारशाच्या वेही म्हटले जाणारे गीत^१
वरखडीला जांवानी गाडी सजणे, शंकर देवनी।
पार्वती नटनी लक्ष्म्या आईने पुजा थोमनी,
शंकर देवनी पुजा थोमानी,
धावत या, कोन्ही पळत या, आईला गावात न्या ॥ १ ॥
वरखडीला जांवानी गाडी सजणे, शंकर देवनी।
नटनी वरंज्या आयेनी पुजा थोपणी,
शंकर देवनी पावती नटनी,
धावत या, कोन्ही पळत या,
या आईच्या रथाला गावात न्या ॥ २ ॥

अर्थ- वरखडीला जाण्यासाठी गाडी सजली होती. शंकरदेवाची पार्वती नटली- सजली होती. लक्ष्मीबाईची पूजा थांबली होती. कोणातरी धावत पळत या, आईला गावात घेऊन जा.

वरखडीला जायला गाडी सजवून शंकर देवाची पार्वती नटून तयार होती. वरंज्या आईची पूजा थांबली आहे. कोणीतरी या, आईच्या रथाला गावात घेऊन जा. प्रस्तुत गाणे बारशाच्या वेळी रात्री स्त्री-पुरुष मिळून म्हणतात. विविध देवतांची नावे घेत गाणे लांबविल्या जाते. 'वरखडी' हे गाव नाशिक जिल्ह्यातील आहे. 'ढोलकीच्या' तालावर 'पाई' च्या साथीवर मोठ्या उत्साहाने- आनंदाने हेगाणे म्हणतात.

आलु कुंवर नो बापो कुण छेरे,
आलु कुंवर जाल्मिया।
आलु कुंवर नो बापो रूपसिंग रे,
आलु कुंवर नो माडी कुण छेरे,
आलु कुंवर जाल्मिया।
आलु कुंवर नो माडी काली छेरे,
आलु कुंवर जाल्मिया।
आलु कुंवर नो बाबो कुण छेरे

आलु कुंवर जाल्मिया।
आलु कुंवर नो बाबो रणसिंगरे,
आलु कुंवर जाल्मिया।

भिन्नांच्या घरी बाळ जन्माला येते तेव्हा, अतिशय उल्हास- उत्साहाचे वातावरण असते, त्यावेळचे हे गीत, स्त्री-पुरुष मिळून नाचत-नाचत गातात.

अर्थ- कुंवर जन्माला आला आहे, त्याचे बाप्पा कोण आहेत रे? तर बाप्पा रूपसिंगाच्या घरी आलेल्या बाळाची माडी (आई) कोण आहे रे? माडी कालच्या घरी बाळाचा जन्म झाला आहे. बाळाचा जन्म झाला आहे, त्याचे बाबा कोण आहेत रे? बाबा रणसिंगाच्या घरी बाळ (कुंवर) जन्माला आले आहे-

हळद लावयची गाणी

लग्नाचे वेळी अंगाला हळद लावण्याचा कार्यक्रम होतो तेव्हा गाणी म्हणण्यात येतात त्यापैकी पुढील गाणी होते.
हिलदी ता काय भावे वेचायरे झिनी रूबालमे
हिलदी पाचे पैसा वेचायरे झिनी रूबालमे
हिलदी ता केहेडामे कुटायरे झिनी रूबालमे
हिलदी ता उखुवामे कुआयरे झिनी रूबालमे
हिलदी ता केहेडामे दोलयरे झिनी रूबालमे
हिलदी ता कोमटामे दोलयरे झिनी रूबालमे

अर्थ- हळद काय भावाला विकतात? हळद तर पाच पैशाला विकतात. हळद कशात कुटतात? हळद उखळात कुटतात. हळद कशावर दळतात? हळद जात्यावर दळतात.

पीळी है हलदी हरि यौच है चौकी

तू जाजे रे ममेरा नातरिये

अर्थ- अजून हळद पिवळी आहे, तुम्ही लग्नाला या.

गंमत करण्यासाठी म्हणतात-

रास्तोरे हिलोर चोडे चोडे यामा भेनाले

काढू मिठी चोडे चोडे सारा लयेडाला।

अर्थ- आमच्या नवरीला पिवळी हळदी लावली पण तुमच्या नवरीला काळी माती लावली. भिन्नी भाषेचे मूळ राजस्थानी व गुजराथी भाषांशी संलग्न वाटत असले तरी सभोवतालच्या स्थानिक भाषांचा तिच्यावर बराच परिणाम जाणवतो. हिंदी भाषिक प्रदेशात किंवा त्याचेशी संलग्न भागातील भिन्नीत हिंदी तर अन्य मराठी विभागात मराठी शब्द बरेच शिरले आहेत.

लग्नाचे वेळी जी विविध प्रकारची गाणी म्हणण्यात येतात त्यातील काही गाणी पुढे दिली आहेत-

खूब लाडकी बाबा मामा पोयरी

येतिया बाजार मा जातो हो

अर्थ- पीक उभे आहे. ढग आकाशात भरले आहेत. पाऊस आला नाही तर या दोन-तीन मुलांचे काय होईल?

होळीचे गीत-

होळीचा सण सर्वच आदिवासींमध्ये महत्त्वाचा असतो. होळीची पूजा करतांनाचे पुढील गीतः
मावचाडी पाटी मे डांड रोप्यो माडी बाल
मावचाडी पाटी मे डांड रोप्यो रेलो
ओलील आंय काय लेती आवू माडी बाल
ओली आंय काय लेनी आवू रेलो
ओली आंय खोबरा लेनी आवू माडी बाल,
ओलील खोबरा लेनी आवू रेलो
आलो आयं गुलाल, डाल्या लेती आवू माडी बाल.
हे होळी, तू आली आहेत. तुझ्यासाठी मी काय आणू? मावचाडी जागेत तू उभी आहेस.
खोबरे, खजूर, गुलाल, डाल्या इत्यादी वस्तू मी तुझ्या पूजेसाठी आणते.

इंदीदेवाचे गाणे-

इंदी राजा, इंदल देव ही भिन्नांची आराध्य दैवते होत. इंदी राजाची पूजा ही आपल्या श्री सत्यनारायणाच्या पूजेसारखी असते. इंदल देव हा त्यांचा प्रमुख देव. त्याच्या पूजेच्या वेळी म्हणण्याचे पुढील गाणे आहे.
ओंदी राजा चवरेमें बोळ्यो,
आंदी राजा बोंदोडेबोया ओ.
ओंदी राजा निंबुने मुक्क्यो,
ओंदी राजा बांदोडे बोयो ओ.
ओंदी राजा लुकडोने गुवयो,
आंदी राजा बांदोडे बाये असो.
ओंदी राजा कुकेडाने भुवयो,
ओंदी राजा बंदोडे बाये ओ.
अर्थ- ओंदी देव अंगणात बसून बारीक नजरेने पहात आहे. देवाला लिंबाची गरज आहे. देव बोकडाचा भुकेला आहे. देव कोंबडीचा भुकेला आहे. म्हणजे या गोष्टी अपूर्ण केल्यास देव संतुष्ट होईल.

इंदीराजा म्हणजे इंद्रावर आधारित लोककथा सांगणारे पुढील गीत पावरा भिन्नांमध्ये प्रसिध्द आहे-

इंदीवाष्य राजा कोय इंदी राजा कोय तेरी बोने कोई,
पुरमा वांजण बालपण वाजी पुरमा वांजीण चांडो बोरी रोयलो,
भोई राजा मालमत्ता ली गायलो, भोई राजा खांबा टेका बांदीने,
पुरमा वांजण थिर बोंदा मारोने मारे देनलो कोथ भाई राजा,
माल कुबली रोयली पुरमा वांजणे मालमत्ता ली गयलो भोई राज,
हात फेरा लुटाय गयलो वली विहाण विराणी निका बाते.
बाल बच्चे रेतो ते नेय जातो,
कमरेन लुगडं, सोडाली लेदलो नांगी भोंगी
वाळी काडली राणीले
ओली विहाणं बाल नेयने बच्चो नेय आंखो
माल लुटाय गयो,
इंदी राजा गोरी गयली पुरमा वांजण,
दादा, दादा कोरीन बुलडतील गोण मोगे विखो पडलो,
बाबीवा बाबी मोटू विकाहे
नांगी भोंगी छे दादा कोयज
बाल नेयने बच्चो नेय मेहे बाल कांडली
च्यो इंदिराजा कोयतलो तो हो कहा गरमेने आखली काडीही
बाल नेयने बच्चो नेय तियाली आखली काडी

इंद्र राजाची बहीण पुरमा ही वांझोटी होती. एकदा भोई राजा येऊन जंगलात राहिला व रात्री सर्व मालमत्ता घेऊन गेला. पुन्हा चोरी करायला आला तेव्हा त्याने पुरमाला खांबाला बांधून खूप चेपले म्हणून तिने सर्व मालमत्ता सांगून दिली, असे सातदा झाले. तेव्हा पुरमाच्या नवऱ्याने पुरमेचे लुगडे वगैरे काढून घेऊन तिला घरातून काढून दिले. तिला मूलबाळ नाही म्हणून चोरी झाली असे 'ओलीविहाणला' म्हणजे तिच्या नवऱ्याला वाटत होते. ती आपला भाऊ इंद्रराजा याच्याकडे गेली व दादा, दादा अशा हाक मारून 'मला कपडे हिसकावून घरातून काढून दिले' मला मूलबाळ नाही म्हणून काढून दिले' असे मोठ्याने रडत रडत सांगू लागली.

दारु पिण्याविरुद्धचे गीत

दारु पिणे हे सर्वच आदिवासी जमातीत विविध प्रसंग, सण- उत्सवांचे एक आवश्यक अंग. पण कधी कधी अतिरेक होतो. मग प्रस्तुत गीत ओठातून बाहेर पडते. ४ दारु लई होईनी, आरसिन्या दरीमा
तुन्या मडाला मडाला पिन्हस का, भाड्या रे ॥६॥
मला भाकर आणा भाकर आणा
मून्या तोंडम् आण का, आणू का भाड्या रे।
दारु लई होईनी, आरसिन्या दरीम ॥१॥
आर मला पाणी तरी आण, पाणी तरी आणा।
मान्या तोंडम् आणु आणु का भाड्या रे।
दारु लई होईनी, आरसिन्या दरीम ॥२॥

बायको दारु जास्त पिऊन आलेल्या नवऱ्याला म्हणते-

तु जास्त दारु प्यालास की तुला शुध्द राहात नाही. तू दारु का प्यालास? नवरा म्हणतो मला भाकरी दे खायला. भाकर काय तुझ्या तोंडात आणू का?
अग, मला पाणी दे प्यायला- नवरा म्हणतो. बायको त्याला उत्तर देते-
पाणी काय माझ्या तोंडात आणू देऊ?
म्हणजे दारु पायी सगळ्या पैसा जातो 'घरात भाकरी खायला, पाणी प्यायला एकसुध्दा भांजे नाही' असे तुला-भाड्याला' ही खास गावरान शिबी देऊन ती म्हणते.

पुरुष स्त्रिया मिळून संभाषणात्मक गोण म्हणतात. थोडी करमणूक व थोडे दुःख त्यात जाणवते. भिन्नांच्या लोककथाहीविविध स्वरूपाच्या आहेत. कथेच्या स्वरूपात तसेच गीतांमधून त्या सांगितल्या जातात. शूर भिन्नांच्या वीरगाथा, सामाजिक प्रश्न, विवाहप्रथा, जादूटोणा इत्यादींच्या संबंधात कथा आढळतात.

मनजी भिन्नाची कथा प्रसिध्द आहे. तो कास्तकार होता. दुष्काळ पडला व त्याची गाय, बैल गेले, शेतीत काहीच उगवले नाही. त्याचे वडीलही वारले तेव्हा तो श्रध्दही करू शकला नाही. पण मनजी डगमगला नाही. त्याने विहीर खणली व मुलांना पोसले. नंतर पाऊस झाला. मग शेती वर आली. त्याने वडिलांचे श्रध्दही केले. मनजीच्या विविकवृत्तीवर आधारित ही कथा आहे.

एकदा राजा भिन्नांवर कर लावू पहात होता. राजकुमारीच्या विवाहासाठी त्याला धन पाहिजे होते. करांच्या मागणीला भिन्नांनी नका दिला तेव्हा राजाने सैन्य पाठविले पण भिन्नांनी युध्दात त्याचा पराजय केला.

अशाच मुला- मुलींच्या नाचगाण्यांवर विवाहावर वगैरे बऱ्याच लोककथा त्यांच्या लोकसाहित्यात आढळतात. पावरा भिन्नांमध्ये पांडव राजांना 'फाण्टा' - प्रामुख्याने अर्जुन व श्रीकृष्णाला 'गाण्डा ठाकूर' म्हणतात व त्यांच्या नावे बऱ्याच लोककथा प्रसिध्द आहेत. या लोककथांमधून त्यांच्या जमातीचा इतिहास ही समजतो.

निष्कर्ष

- १) आदिवासींची लोकगीते ही आदिवासींची एक वेगळी ओळख आहे.
- २) आदिवासींची लोकगीते हा महाराष्ट्राच्या संस्कृतीच्या देवा आहे.
- ३) आदिवासींची लोकगीतातून आदिवासींची जीवनशैली अभिव्यक्त होते या अभिव्यक्तीतून मराठी भाषा समृध्द होते

Publish Research Article International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper, Summary of Research Project, Theses, Books and Book Review for publication, you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed, India

- * International Scientific Journal Consortium
- * OPEN J-GATE

Associated and Indexed, USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Database
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005, Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.aygrt.isrj.net